

Ilmestyy Januksen numerossa 3/2010

### **Saturaation salat**

Pekka Sulkunen: *The Saturated Society. Governing Risk and Lifestyles in Consumer Society*. London, Sage 2009, 210 sivua.

Yli 200 sinfoniaa säveltäneen Leif Segerstamin hurmiolla ei näytä olevan kyllästymispistettä vaan musiikin mahti antaa sammumatonta vauhtia alitajunnan virtauksiin ja suihkuttaa täydellä voimalla räjähdysnesteitään. Saturaatio taas tarkoittaa tympääntymistä, ikävystymistä, hallitsemattomuutta ja innostumattomuutta. Mihin tahansa voi kyllästyä. Yhteiskuntaankin. Mikä tahansa voi saturoitua. Minuuskin.

Pekka Sulkunen kuvaa *saturoitumisen* käsitteellä modernien yhteiskuntien nykytilaa toteamalla, että edistyksestä, yksilöllisyydestä ja ihanteista on tullut liian totta. Ne eivät ole enää tavoiteltavia eivätkä vaikuttavia ihanteita, niihin ei enää pyritä eikä niiden toteuttamiseen tarvita (perinteisiä) yhteiskuntapoliittisia linjauksia. Todellisuus on hämmentävän ristiriitainen. Siinä eläminen on hankalaa ja hallitsematonta. Enää ei sanota että systeemi kolonialisoi elämismailmaa. Nykyään liikakuormitus (*overload*) on paljon monimutkaisempaa. Tätä ei kuitenkaan ole aivan helppo ymmärtää. Esimerkiksi informaatio ja liiallisuus kuuluvat luontevasti yhteen, informaatiolla kuuluu olla enemmän potentiaalia kuin sen tiedollisina kohteina ikinä pystytään realisoimaan. Eikä yhteiskunnallekin siis voisi olla ominaista liiallisuus – koostuvathan kulloisetkin yhteiskunnalliset suhteet monista piireistä, moniselitteisyydestä ja monista moderniteeteistä (*multiple modernities*).

Saturaatio on epäilemättä eräs yhteiskunnan arvoituksellisuuden – sen sisäisen negativiteetin – tulkintayritys. On kuitenkin hyvä muistaa yhteiskunnan arvoituksellisuuden pitkä tulkintahistoria. Valistusajattelu eliminoi sitä projisioimalla järkevyyden, klassinen sosiologia pystyttämällä arvo- ja normiyhteisön jne., kun taas meidän aikamme tuntuu olevan täynnä yhden asian teema- ja projektiyhteiskuntia. Arvokkaiden löytöjen, odottamattomien asioiden ja onnekkaiden sattumien kohtaamisesta on kuitenkin vähitellen käännetty mahdollisuuksien puoleen. Tämä tarkoittaa ongelmia ja vääryyksiä kohtaan tunnetun vetovoiman heikentymistä: mahdollisuutta ei enää löydetä onnettomuudesta (onni onnettomuudessa) eikä ikävästä asiasta (varjeltuminen pahimmin pelätyltä tuholta). Mahdollisuudet tarkoittavat uusia kognitiivisia ja toiminnallisia painotuksia. Tämä tekee tilaa uusia ilmiöitä ja niiden odottamattomia ominaisuuksia löytävälle ”onnelliselle teoreetikolle”.

Onnellinen teoreetikko on pitkään ollut hukassa. On pelätty massayhteiskunnan räjähtämistä, aistikulttuurin turruttavaa vaikutusta, kulutuksen yksitoikkoisuutta, yksilöllisyyden egoismia ja myöhäismodernin eroosiota. Anthony Giddens väitti 1981, että ontologinen turvallisuutemme on

”sepelöitynyt” ja ”jauhautunut pölyksi”, mutta totesi myöhemmin kompulsiivisen käyttäytymisen ja addiktiot elämän arveluttavaksi mentaliteetiksi. Ranskalaisessa differenssijattelussa yhteiskunnan sanottiin äkillisesti painuneen kasaan. Ulrich Beck totesi, että ihmisistä on tullut kuilun partaalla olevia pelipalloja. Mikään tällainen ei näytä olevan Sulkusen saturaatioteesin taustalla. Idea on peräisin Komin alueelle syntyneen ja maineikkaan uran Harvardissa tehneen amerikkalaissosiologin Pitirim Sorokinin ajattelusta, vaikka tämän värikkäästi modernia kulttuurimaailmaa kuvanneista kirjoituksista voi myös löytää perusteita kehityksen kiihtyvän vauhdin eli *akseleraation* samoin kuin myös moraalien syöpymistä merkitsevän *korroosion* ajatukselle.

Sulkunen ei päästä lukijaansa helpolla. Modernin yhteiskunnan toimintamekanismit eivät suinkaan ole lakanneet olemasta, vaan saturaatio johtuu pikemminkin siitä että niitä ohjaavien periaatteiden ”soveltamisen ehdot ovat radikaalisti muuttuneet”. Mitä ihmettä tämä tarkoittaa? Kaiketi tämä tarkoittaa kulttuurin muuttumista uhaksi itselleen, tasa-arvon, edistyksen ja autonomian ehtymistä (ne ovat menettäneet teränsä) sekä uskonnon, yhteisöllisyyden ja sosiaalipolitiikan toimintaa säätelevien oikeuttamisperiaatteiden toimimattomuutta. Saturaation salatut voimat jauhavat kaikkein tehokkaimmin kulutuksen, hyvinvointivaltion ja preventiivisen toiminnan piirissä vaikuttaviin elämäntyyliin. Juuri elämäntyylien hallinnan pettäminen on teoksen varsinainen tutkimuskohde. Asiansa tuntevat sosiaalipoliitikot toisaalta tietävät että sen piirissä on monia esimerkkejä väestön että ihmisten muuttumisesta uhaksi itselleen!

Sulkunen tavoittelee syvältä saturaation taustoja ja välitysmekanismeja. Tällaisia ovat esimerkiksi tunnesitoutuneisuuden (*sympatian*) teemat Adam Smithillä sekä oikeuttamisen mekanismit Boltanskilla ja Thévenot’lla. Sen hyvinvointivaltion ja elämäntyylien kantavuuden konstitutiivisia – perustavia, merkitystä määrittäviä – ehtoja ei samalla tavalla kartoiteta. Ehkä pitäisi – niitäkin on. Totesihan luonnonoikeudesta olennaisen löytävä Thomas Hobbes osuvasti, että ”ilman miekkaa ovat sitoumukset vain sanoja, ja vailla mitään voimaa ihmisen elämän turvaamiseksi”. Ehkä tässä voi myös huomauttaa pikku virheestä: Adam Smith *ei* tiettävästi innostunut puhumaan ”saatanallisista myllyistä”, vaan se oli William Blake, jonka mainiolle metaforalle antoi myöhemmin vauhtia Karl Polanyi.

Sulkunen vetää hienosti yhteen saturaatiota koskevien ideoiden taustat sekä poliittisen yhteiskunnan asteittaisen korvautumisen sosiaaliselle maailmalla. Taitavasti kirjassa myös valaistaan huonosti tunnettua Myrdalien eugeniikkaa sekä ihmismateriaalin täydellistämistä koskevaa keskustelua. Hyvin kiinnostava on myös tasa-arvoisuuden ja autonomian käsitteiden hajoamisen, hyvinvoinnin käsitteen neutralointia sekä solidaarisuuden poliittisen perustan murentumista koskeva keskustelu – varsinkin kun tämä samalla merkitsee sosiaalivaltion kritiikkiperustan murentumista. Saturaatioteemojen kautta muodostuu ihmeellinen yhteys, jossa itse hyvinvointivaltio joutuu paholaiskierteeseen.

Kypsän saturaation yhteydet Sulkunen tiivistää lopulta neofoucaultilaisin käsittein. Huippukohtana on siirtymä hyvän paimenen uhrautuvaa huolenpito merkitsevästä *pastoraalivallasta* kirjelmöintiin perustuvaan *epistolavaltaan*. Itsevastuullisuus, aktivointi, yhteisöllisyys, desentralisointi ja kolmannen sektorin kysymyksenasettelut eivät enää heijastele normatiivisia sitoumuksia vaan uutta kantaaottamattomuuden etiikkaa. Mikä mainio ajatuskuvio informaation, kommunikaation ja sosiaalisen elämän pohdinnoille! Hyvinvoinnin normatiiviset periaatteet on neutraloitu toimeettomiksi (eivät vaikuta mihinkään) ja tyhjiksi (ominaisuudettomiksi). Epistolavallan voinee popularisoida puheripuliksi. Voimallisimmallaan se ehkä näyttäytyy kognitiivisessa toiminnassa: evaluaatiossa. pätevyyden ja tilivelvollisuuden arvioinnissa sekä näihin perustuissa yhteiskunnan esityksissä (representaatioissa). Tämän maailman järjestysperiaatteisiin kuuluvat ”*konsekutiivisuus*” (vaikutusten itseperintaisen suoraviivainen kausaalilogiikka) sekä ”*eettinen deontologia*”, joka merkitsee siirtymää päämäärien teleologisesta logiikasta kausaalisuutta ja velvollisuusetiikkaa korostavaan ajatteluun. Hallinnoinnista vastaava apostoli suuntaa epistolansa universaaliyleisön sijasta valituista uskollisista kuulujoista koostuvalle yleisölle, sekä tekee ”hyödylliseen tiedon” ylikorostuksen takia kritiikistä turhaa ja tutkimuksesta epäluotettavaa.

Äärirajoilleen kivunneeseen yhteiskuntatodellisuuteen ei enää saada otetta eikä se ole hallittavissa. Ihmisiin istutetut vertaisuuden ja kumppanuuden valmiudet tulevat näiden tilalle. Tutkimuksella on tähän kaikkeen hyvin hauras ote – jos on otetta ollenkaan. Synkistelevänä vetona – mutta kaiketi ihan tosissaan – Sulkunen hankkiutuu esittelee ”heksikologiaa”, todellisuuden itsensä osaksi ottavaa ja itsen dynaamista hallinnallistamista saarnaavaa oppia. Ei kovin onnellisen teoreetikon puhetta. Totuuden nimessä on kuitenkin sanottava, että tämän teoksen pohdintojen sytyttäjänä on ollut kulutuskapitalismin, alkoholin, tupakan ja huumeiden maailmaan liittyvä preventiivinen sosiaalipolitiikka ja ihmisten elämäntyyleihin kohdistuvien – mutta nyt siis menetettyjen – interventioden mahdollisuus. Pohjimmiltaan Sulkunen siis suree järkevän yhteiskuntapolitiikan aikakauden päättymistä. Jean Baudrillardin viimeiseksi jääneen esseenenglanninkielisen version otsikon sanoin voi ja pitää kuitenkin huudahtaa ”Why hasn’t everything already disappeared”.

Risto Eräsaari